

Anna Kaczmarek**wizytator ds. ewaluacji, Kuratorium Oświaty w Poznaniu**

Zielone światło dla Ewaluacji, czyli ewaluacyjna jazda.

Opowiem ci bajkę
jak pewien ewaluator robił o szkole zajawkę.
I tak sobie dumał,
co o niej wydumał...

Wraz z rozwojem jakości polskiego systemu oświaty, rozwojem systemu wdrażania funduszy strukturalnych wzrasta rola ewaluacji jako formy sprawowania nadzoru pedagogicznego oraz elementu zarządzania sektorem oświatowym. Budzi to konieczność zgłębiania wiedzy, umiejętności, doświadczeń, refleksji, aby wszystko to, jak najlepiej, wykorzystać w formowaniu ewaluacji.

Problemami polskich badań ewaluacyjnych oraz najważniejszymi wyzwaniami stojącymi przed środowiskami zaangażowanymi w ich realizację – moim zdaniem - jest budowanie nowej świadomości i zaufania, wytwarzanie „produktu” (raportu) spełniającego oczekiwania klienta i na którego będzie zapotrzebowanie, chęć i umiejętność wykorzystania wyników raportu do dalszego rozwoju. Uczestnictwo w wyjeździe studyjnym do Niemiec stało się impulsem do niniejszych rozważań.

Od kiedy ewaluacja zewnętrzna w Saksonii jest formą sprawowania nadzoru pedagogicznego i jaki jest jej odbiór?

W naszym systemie oświatowym ewaluacja jako forma sprawowania nadzoru pedagogicznego pojawiła się, na mocy rozporządzenia MEN, w październiku 2009 r. Jak zawsze każda zmiana pociąga za sobą zwolenników, ale budzi również frustracje u przeciwników.

Przygotowania do wprowadzenia procedury ewaluacji zewnętrznej w Saksonii trwały kilka lat. W roku 2004 rozpoczęto testowanie, wcześniej, opracowanych narzędzi w szkołach, które się dobrowolnie zgłosiły. Badania pilotażowe trwały dwa lata. W roku 2007 wprowadzono obowiązkową ewaluację zewnętrzną i przewiduje się, że do roku 2012 wszystkie szkoły w Saksonii zostaną zewaluowane. Z odbytych spotkań można wywnioskować, że podobnie jak

PROGRAM WZMOCNIENIA EFEKTYWNOŚCI SYSTEMU NADZORU PEDAGOGICZNEGO I OCENY JAKOŚCI PRACY SZKOŁY ETAP III

Projekt realizowany przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w partnerstwie z Uniwersytetem Jagiellońskim i Erą Ewaluacji Sp. z o.o. w ramach

III Priorytetu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Działanie 3.1 współfinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego

u nas, tak i tam, pojawiają się pewne wątpliwości związane z procesem ewaluacyjnym, np. nauczyciele nie zawsze akceptują 20 min. wgląd w sytuację lekcyjną.

Warto podkreślić, że w Niemczech nadzór nad szkołami pełni państwo, a za realizację zadań odpowiadają poszczególne kraje. Każdy kraj związkowy ma własnego ministra kultury i własną politykę oświatową. Niemiecka konstytucja stanowi, że kształcenie i spełnianie potrzeb państwa jest sprawą krajów związkowych. Ministrowie kultury poszczególnych krajów związkowych ustalają ogólnie zalecenia w zakresie oświaty, które obowiązują z chwilą zatwierdzenia ich przez parlamenty landów.

Czy malowanie trawy na zielono to nasza specjalność? (budowanie nowej świadomości i zaufania)

Przy realizacji kolejnych badań ewaluacyjnych pojawiło się we mnie pytanie, na ile obraz rzeczywistości, uzyskany w toku badania jest „prawdziwym” obrazem badanej rzeczywistości. Mam świadomość, że „skrzywienie” obrazu może wynikać z przyczyn obydwu stron – badaczy i badanych. Olbrzymią jednak rolę w ewaluacji odgrywa właściwa świadomość i właściwe zaufanie wszystkich podmiotów uczestniczących w badaniu. Skoro ewaluacja ma być autentycznym obrazem rzeczywistości świadczącym o jej prawdziwym wyglądzie, to nie potrzebuje „makijażu” (zdecydujemy, prawdziwie, o pożądanym wyglądzie później, jak się upewnimy, że źle wyglądamy). Smuci mnie fakt, że nie zawsze (właściwe i w dobrym kierunku) potrafimy wykorzystać transparentność ewaluacji - udostępnienie wcześniej narzędzi badawczych (a tak nam zależało, abyśmy nie byli zaskakiwani!).

Ciekawa byłam, czy narzędzia w Saksonii i Saksonii Anhalt są też udostępniane wcześniej. Okazuje się, że tak. Narzędzia wykorzystywane są w sensie pozytywnym (nie można wykluczyć i innej intencji). Szkołom zależy na wychwyceniu słabych stron, aby móc je eliminować, i dalszym rozwoju. Ciekawym pomysłem jest profesjonalne opracowanie narzędzi do ewaluacji wewnętrznej i udostępnienie ich szkołom. Pani Rauchfub, nauczycielka i ekspert od SEIS (samoewaluacji w szkole) przedstawiła nam gotowe narzędzia wykorzystywane przez większość szkół saksońskich (ankiety do uczniów, nauczycieli, rodziców, pracowników, osób zarządzających), które następnie są opracowywane przez instytut w Berlinie, nie przez samą szkołę. Wyniki badań przekazywane są w formie raportu przeznaczonego wyłącznie dla danej szkoły.

Nad budowaniem „rozwojowej świadomości” w Polsce musimy jeszcze popracować. Otwartość, umiejętność wykrycia słabych stron (nie tylko mocnych), rzetelność jest objawem „rozwojowej dojrzałości”. Często jeszcze u nas bywa tak, że szkoły uciekają przed tą konstruktywnością w obawie przed negatywnymi skutkami (konsekwencje, „przypięcie łatki”, wątpliwości we właściwym odbiorze raportu przez organy prowadzące, rodziców itp.).

Czy mogę być dla Ciebie atrakcyjna? (ewaluacja jako zbiór informacji o szkole, czy raport z ewaluacji zewnętrznej zachęca do czytania?)

Według propozycji definicji A. Brzezińskiej „ewaluacja to proces zbierania informacji o przebiegu działania i uzyskiwanych efektach oraz ich analizowania w celu udoskonalenia przebiegu tego procesu i osiągnięcia założonych efektów”. Z interesujących definicji warto zacytować jeszcze jedną: „ewaluacja jest częścią podejmowania decyzji. Obejmuje wydawanie opinii o wartości działania poprzez systematyczne, jawne zbieranie i analizowanie o nim informacji w odniesieniu do znanych celów, kryteriów i wartości” (K. Aspinwall, T. Simkins, J.F. Wilkinson i McAuley).

Z przytoczonych definicji wynika, że ewaluacja to ważne „wydarzenie” w życiu szkoły. Po raz pierwszy w Polsce określono wymagania państwa stawiane wobec szkół i placówek oświatowych, które mieszczą się w obrębie czterech obszarów: efekty, procesy, środowisko, zarządzanie. Sposobem na określenie stopnia ich spełnienia stała się ewaluacja.

Ewaluacja w Saksonii i Saksonii Anhalt jest podobna do polskiej (wizyta w szkole, inspekcja szkoły, scentralizowane badanie osiągnięć uczniów poprzez testy i sprawdziany, ankietowanie nauczycieli, uczniów, rodziców). Badanie ewaluacyjne, np. w Saksonii Anhalt prowadzone jest w sześciu obszarach pracy szkoły, które tworzą ramy jakościowe: osiągnięcia uczniów, nauczanie i warunki uczenia się, profesjonalizm nauczycieli, zarządzanie szkołą, organizacja pracy w szkole, atmosfera i kultura w placówce.

Jak powinien wyglądać raport, aby zachęcał do przeczytania?

Bardzo podobał mi się raport z ewaluacji zewnętrznej w Saksonii skonstruowany na zasadzie sygnalizacji świetlnej. Wyniki zebrane od respondentów umieszczono tabelarycznie. Kolory ilustrują spełnienie kryteriów, np. kolor czerwony - niskie spełnienie kryterium - oznacza konieczność bardzo pilnego podjęcia środków zaradczych, zielony - bardzo wysokie spełnienie kryterium - szkoła może być z siebie dumna (w raporcie wykorzystano także kolor pomarańczowy i żółty). Raport nie jest obszerny, wizualizacja treści zachęca do czytania. Zwracającym też uwagę pomysłem jest prezentowanie w raporcie (Saksonia Anhalt) wyników badań w formie wykresu poziomego.

Czy mogę być dla Ciebie wartościowa? (ewaluacja jako inspiracja do dalszego działania)

Prezentacja raportu w Niemczech podobnie jak w Polsce, ma na celu pomóc w lepszym zrozumieniu jego treści oraz wyznaczeniu celów i kierunków dalszego rozwoju szkoły. Raport nie zawiera zaleceń i rekomendacji, ale ma stać się inspiracją do dalszego działania.

Spotkanie na Uniwersytecie w Lipsku z przedstawicielami Saksońskiego Instytutu Oświatowego (SBI) oraz pracownikami naukowymi uczelni pokazało, że Niemców interesuje co dalej dzieje się z raportem i czy spełnia on oczekiwania zainteresowanych. Naukowcy z Uniwersytetu Lipskiego przedstawili nam swoją koncepcję badawczą realizowaną w ramach projektu RuN-STUDIO. Podjęli oni próbę rozpoznania, jak wykorzystywany jest raport z

PROGRAM WZMOCNIENIA EFEKTYWNOŚCI SYSTEMU NADZORU PEDAGOGICZNEGO I OCENY JAKOŚCI PRACY SZKOŁY ETAP III

Projekt realizowany przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w partnerstwie z Uniwersytetem Jagiellońskim i Era Ewaluacji Sp. z o.o. w ramach

III Priorytetu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Działanie 3.1 współfinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego

ewaluacji zewnętrznej do rozwoju szkoły. Do udziału w projekcie zaprosili 16 szkół, w których przeprowadzono ewaluację zewnętrzną. Zamierzają uzyskać informacje na temat przyjęcia (Rezeption) i wykorzystania (Nutzung) raportu. W Saksonii każda szkoła zobowiązana jest wyznaczyć cele dalszego rozwoju na bazie informacji zawartych w raporcie oraz przekazać je wizytatorowi szkoły. Badaczy interesuje, czy cele rozwoju szkoły zostały już wyznaczone, czy są analizowane, jaka jest opinia wizytatora nadzorującego szkołę o podjętych działaniach.

Ewaluator - profesjonalista?

Ciekawe podejście do ewaluacji, a w szczególności roli ewaluatora w tym procesie zaprezentował Crombach, postrzegając ewaluatora jako osobę, której sukces należy szacować według tego, czego nauczą się inni. Chcąc zadbać o profesjonalizm prowadzonej ewaluacji w Polsce prowadzi się szkolenia wizytatorów ds. ewaluacji. Będąc ewaluatorem mam świadomość, że wymaga to ode mnie nie tylko ukończenia szkolenia dającego mi uprawnienia zgodnie z przepisami prawa oświatowego, ale ciągłego dalszego doskonalenia, samodoskonalenia, autorefleksji i poszukiwania. W Saksonii ewaluacja zewnętrzna prowadzona jest przez pracowników SBI. Ewaluatorem może zostać nauczyciel, który ukończy roczne szkolenie.

Czy nasz ODN to LISA?

Nasz ODN (Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli) trochę przypomina LISA – instytucji, która obejmuje wszystkie aspekty oświaty, począwszy od wieku przedszkolnego, poprzez młodzież, kształcenie nauczycieli, kadry kierowniczej i badania naukowe. Instytucja ta odgrywa dużą rolę w rozwoju jakości edukacji oraz czyni starania w kierunku stworzenia takiego systemu edukacji, który współtworzony jest przez społeczeństwo, a jednocześnie jest przejrzysty, spójny z polityką państwa i uznawany w Europie. Prof. dr Stephan Gerhard Huber, który jest odpowiedzialny za wprowadzenie nowego systemu rozwoju kadr kierowniczych, przedstawił nam główne założenia tego systemu. Stwierdził on, że najważniejsze jest zapewnienie jakości nauczania, które między innymi odbywa się poprzez zapewnienie jakości zarządzania. Wykładowca Graff, członek zespołu zajmującego się rozwojem kadr kierowniczych, omówił nowy system kwalifikacji dyrektorów szkół/menedżerów.

Czy wizytator to „policjant”, czy „pomagacz”?

Przebywając w Gimnazjum w Landsberg zapamiętam słowa dyrektorki Lorenc - „Dla szkoły najważniejsze jest to, aby ktoś z nami został, wspierał, a nie tylko zostawił raport i wyszedł”. Zaskoczył mnie funkcjonujący w Niemczech system wsparcia dla placówek oświatowych. Szkoły posiadają swego wizytatora, który uczestniczy w prezentacji wyników raportu.

PROGRAM WZMOCNIENIA EFEKTYWNOŚCI SYSTEMU NADZORU PEDAGOGICZNEGO I OCENY JAKOŚCI PRACY SZKOŁY ETAP III

Projekt realizowany przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w partnerstwie z Uniwersytetem Jagiellońskim i Erą Ewaluacji Sp. z o.o. w ramach III Priorytetu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Działanie 3.1 współfinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego

Następnie wykorzystując raport z ewaluacji zewnętrznej wspólnie z radą pedagogiczną, dyrektorem pracuje nad wytyczeniem celów i dalszych kierunków rozwoju placówki, monitoruje pracę placówki. Gdyby sprowadzić rolę wizytatora do roli policjanta (w Polsce negatywnie postrzeganej), to wcale nie jest osobą tropiącą, wypisującą mandat, ale kimś, kto pomaga kierować ruchem drogowym (porównanie w nawiązaniu do konstrukcji raportu w Saksonii na zasadzie świateł drogowych).

Taka krótka niebajka na temat ewaluacji zewnętrznej w Polsce, w kontekście nowej koncepcji nadzoru pedagogicznego, i ewaluacji zewnętrznej w Niemczech nie wyczerpuje wszystkich refleksji związanych z badaniem ewaluacyjnym. Warto jednak podkreślić, iż ewaluacja zewnętrzna posiada cechy, które są szansą na jakościowy rozwój szkół. Bo „kiedy rybak idzie na ryby zabiera przynętę, która smakuje rybie, nie rybakowi”.

Kolejna refleksja nad efektywnością systemu oświaty wymaga wymiany poglądów, ale nie warto stać obok i narzekać. Jestem zwolennikiem zmiany, chętnie przyglądam się innej perspektywie rzeczywistości, a wyjazd ten wzmocnił mnie w tym co robię.